

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

MUZEUL JUDEȚEAN
„AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

BURIDAVA

Studii și materiale
XIV

Râmnicu Vâlcea
2020

Colegiul științific / Scientific Board:

Dr. Nikolaus Boroffka, *Deutsches Archäologisches Institut*, Berlin
Dr. Sabin Adrian Luca, *Brukenthal National Museum*, Sibiu
Dr. Cristian Schuster, *Vasile Pârvan Institute of Archaeology*, Bucharest
Dr. Silviu Purece, *Lucian Blaga University*, Sibiu

Colegiul de redacție / Editorial Board:

Dr. Claudiu Aurel Tulugea – redactor șef/chief editor
Dr. Ion Tuțulescu
Dr. Ionuț Dumitrescu
Dr. Carol Terteci
Elena Mitrana

Tehnoredactare / Computer editing: Carol Terteci

Coperta / Cover design: Carol Terteci, Marius Drăghicean

Traduceri / Translations: Ana Maria Tulugea

Responsabilitatea legală pentru conținutul științific al articolelor le revine în totalitate autorilor / The legal responsibility for the content of articles lies with the authors

Revista a fost acreditată de CNCS la categoria C (2012), cod CNCS: PN-II-ACRED-AR-2012-0172 / The Journal has been established by The National Research Council (CNCS) at C category (2012), code: PN-II-ACRED-AR-2012-0172

ISSN 0258-140X

MUZEUL JUDEȚEAN “AURELIAN SACERDOȚEANU” VÂLCEA

Adresa / Address: Calea lui Traian, nr.143, Râmnicu Vâlcea,
ROMÂNIA

Tel./fax: 004/ 0250 738121

E-mail: muzeuljudeteanvalcea@gmail.com

Tipar executat de / Printed by: PCPrint

www.pcprint.ro

Cuprins / Contents

Arheologie / Archaeology

Claudiu TULUGEA

Statuetă antropomorvă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea //

Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County

9

Ion TUȚULESCU, Carol TERTECI, Andrei HEROIU

Contribuții la sfârșitul epocii bronzului în nord-estul Olteniei. Așezarea de la Zătreni, punct La Peșceana //

Contributions to the End of the Bronze Age in Northeastern Oltenia

17

Cătălin BORANGIC

Pumnalul de tip sica de la Brăneț, Olt //

The sica-type dagger from Brăneț, Olt

61

Istorie / History

Dragoș-Ionuț ECATERINESCU

Istoria cărții vâlcene. Centrul de la Govora //

The History of Vâlcea Book. Govora Center

74

Sorin OANE

Țărănimea vâlceană în politica românească interbelică //

Valcea peasantry in Romanian Interwar Policy

92

Liliana BEU

Ștefan Drăghicescu – ostaș credincios al partidului național liberal și deputat al țăranilor //

Ștefan Drăghicescu – faithful soldier of the national liberal party and deputy of the peasants

121

Dan MOROIANU

Crucea Roșie Română între 1876-1947 //

The Romanian Red Cross between 1876-1947

142

Mioara BURLUȘEANU

Date despre minoritatea evreiască din Pitești //
Data about the Jewish minority in Pitești **153**

Rodica Gabriela HERBEL

Biserica de lemn din satul Cioponești, comuna Stănești //
The wooden church from Cioponești village, Stănești commune **161**

Sabin LUNGOI

Casa memorială „Elena Farago” //
„Elena Farago” Memorial House **170**

Ionuț SĂRARU

Conacul Bălceștilor – Arc peste timp (1828-1948) //
Bălceștilor Mansion – Arch over time (1828-1948) **179**

*Numismatică și Sigilografie / Numismatics and Sigilography***Valentin DOLFI**

Un antoninian din tezaurul de la Ioneștii Govorii, jud. Vâlcea //
One Antoninian from the hoard from Ioneștii Govorii, Vâlcea County **189**

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714) //
Seaux du souverain Constantin Brâncoveanu (1688-1714) **195**

*Artă / Art***Diana MIREA, Dragoș-Ionuț ECATERINESCU**

„Un zugrav” transilvănean în custodia Muzeului de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gheorghe I. Petre-Govora” //
„A painter” from Transylvania in the Custody of the Museum of Archeology and Religious Art “Priest Gheorghe I. Petre-Govora” **220**

Adela BARBU-MAIER

Mobilierul pirogravat și pictat de la Conacul Bălceștilor //
Pyrographed and painted furniture from Bălceștilor Mansion **226**

Etnografie / Ethnography

Ionuț-Gabriel DUMITRESCU

Vetre de civilizație românească. Țara Loviștei: patrimoniu și valorizare muzeală //

Hearts of Romanian civilization. Loviștei Country: heritage and museum enhancement

235

Oana Ștefana FLORESCU

Valori ale portului popular vâlcean //

Values of the Vâlcea Folk Costume

245

Alexandru ZAMFIR

Sărbători și obiceiuri de primăvară în Vâlcea //

Holidays and Spring Customs in Vâlcea

258

Restaurare-Conservare / Restoration-Conservation

Diana MIREA

Restaurarea Icoanei Maica Domnului cu Pruncul – Studiu de caz //

The Restoration of the Icon of the Mother of God with the Baby - Case study

263

Daniela BEU

Restaurarea unei ii din colecția Muzeul Satului Vâlcean //

The Restoration of a Romanian blouse from the collection of the Village Museum of Vâlcea

270

Rodica ROTARU

Protejarea patrimoniului muzeal – expoziția de bază a Muzeului de Artă „Casa Simian” //

The Protection of the Museum Heritage - Main Exhibition of Simian House Art Museum

275

Omagiu / Tribute

Claudiu TULUGEA

In Memoriam Petre Purcărescu //

In Memoriam Petre Purcărescu

281

Statuetă antropomorfă din os din colecțiile Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea

Claudiu Tulugea*

Keywords: *idol, statuette, bone, anthropomorph, figurine, area, Gumelnița, Sălcuța, Eneolithic, culture.*

Abstract: *Anthropomorphic bone statuette from the collections of the "Aurelian Sacerdoțeanu" History Museum of Vâlcea County. Through this study, we try to describe in as much details as possible one of the reference pieces which is under the administration of the History Museum. It is about an anthropomorphic bone statuette, which belongs to the Neolithic collection, and has similarities to those discovered in the North and South of the Danube, more precisely to those in Oltenia, Muntenia, Dobrogea and Northern Bulgaria. The archeological cultures that produced such artifacts are Gumelnița, Sălcuța, Cernavodă (Romania), Karonovo and Krivodol (Bulgaria). The article captures the identification elements of the piece, according to the Inventory Register, description, method of production, categorization of similar pieces, typology, analogies with pieces discovered in the country or abroad, meanings, conclusions and bibliography. What is certain is that the piece subject to our study is part of a well-defined cultural area, with its own artistic-religious creation, which clearly differentiates it among the Balkan archaeological cultures.*

Piesa (**Pl. I/1-4**) supusă studiului nostru face parte din patrimoniul cultural al județului Vâlcea și este dată în administrarea Muzeului de Istorie. Conform Registrului pentru evidența analitică a bunurilor culturale, artefactul aparține colecției Arheologie - Neolitic, cu număr de inventar A282, și are următoarele elemente de identificare:

- Denumire: amuletă os;
- Descriere: os cioplit și șlefuit ce redă o figurină umană cu perforații marginale;

* **Dr. Claudiu Tulugea**, Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, e-mail: claudiutulugea@yahoo.com.

- Descoperitor: Nicolin Constantin;
- Cultura: Gumelnița;
- Starea de conservare: bună;
- Proveniența: necunoscută, achiziționată pentru cercetare;
- Documentul de intrare în instituție: P.V. nr. 15/11.02.1976, N.C. 203/16.10.1976;
- Valoarea de intrare conform Contract Vânzare-Cumpărare: 900 lei.

Piesa a fost achiziționată în anul 1976 de la Nicolin Constantin din Rm. Vâlcea care nu a specificat de unde provine artefactul, deci nu se cunoaște contextul descoperirii.

La o cercetare mai atentă, s-au constatat următoarele dimensiuni:

- Lungime: 7,7 cm;
- Lățimea maximă: 2,1 cm;
- Grosimea maximă: 0,3 cm;
- Greutate: 9,17 grame.

Descriere: piesa este lucrată din os, prin cioplire, șlefuire și perforare. Tipologic, intră în categoria statuetelor plate, cea mai numeroasă, de altfel. Pe față are redat capul, trunchiul și picioarele, acestea nefiind separate efectiv. Capul este de formă relativ hexagonală, cu câte două perforații laterale, ochii redați prin două puncte adâncite iar gura printr-o linie dreaptă orizontală și trei puncte în semicerc. Trunchiul este de formă bicorp (bust și restul trunchiului, până în zona inghinală). Bustul este romboidal, reprezentând umerii și brațele, cu câte o perforație laterală și câte un punct adâncit. Restul compune un tot cu picioarele, de aceeași formă romboidală. Pântecul și bazinul sunt evidențiate printr-un așa-zis triunghi sexual, observabil prin linii incizate. Picioarele nu sunt separate prin cioplire ci doar printr-o linie adâncită. Acest triunghi este dublat de un șir de puncte incizate. De-a lungul picioarelor până la mijlocul lor există alte două șiruri de puncte incizate, plasate orizontal. Spatele statuetei, mai fin, mai bine șlefuit, are un singur decor ce constă într-o linie orizontală și două puncte incizate în zona bazinului.

Mod de realizare: prima operațiune consta în desprinderea unor plachete de os, din tibie, prin lovire cu corpuri dure. Acestea, variabile ca mărime, se șlefuiu pe spate, folosindu-se unelte de piatră și nisip, până când deveneau plate. Unele plachete osoase erau șlefuite pe ambele părți. La unele piese, la cap, prin șlefuire, se obținea o muchie mediană care reprezenta nasul. Se delimitau apoi, prin creștături laterale, părțile componente ale statuetei: capul, trunchiul și partea inferioară.

În unele cazuri, picioarele erau despărțite efectiv prin creștături. Cele mai multe au picioarele separate virtual, pe față și pe spate, prin incizii verticale. Ultima operațiune consta în decorarea statuetelor. Perforațiile erau obținute astfel: cu ajutorul unui vârf de silex se începea perforarea pe ambele fețe ale plachetei; uneori axele celor două găuri nu corespundeau, situație în care perforația apare oblică¹.

Unii cercetători care s-au ocupat de cercetarea unor piese similare în Oltenia le atribuie culturii Sălcuța și împart aceste statuete antropomorfe în două categorii:

A. Corp uman, realizat prin tratarea distinctă a celor trei mari părți anatomice: cap, trunchi și brațe, picioare;

a. Cu picioarele lipite;

b. Cu picioarele marcate distinct, prin incizii ori decupate.

B. Corp uman, realizat prin tratarea părții mediane și inferioare ca un tot unitar, iar capul distinct².

Statueta supusă studiului nostru s-ar încadra în categoria A.b., mai ales că se observă similitudinea cu piesa descoperită în situl de la Drăgănești-Olt, punctul Corboaica³. Alți idoli din os descoperiți în Oltenia, cu o abordare schematică sau realistă diferită au fost descoperiți în situl de la Sălcuța, județul Dolj, și situl de la Brebeni, județul Olt⁴.

Alți cercetători, având la dispoziție un lot numeros de piese din os, au elaborat o tipologie care păstrează cele trei mari tipuri de statuete, fiecare însă cu mai multe variante, în funcție de morfologia și decorul lor:

I. Primul tip este reprezentat de statuetele prismatice, împărțite în două variante, în funcție de prezența sau absența la cap a perforațiilor laterale.

II. Al doilea tip, cel mai numeros, cuprinde statuetele plate și are mai multe variante: statuete cu picioarele separate efectiv; statuete cu partea inferioară decorată; statuete cu partea inferioară nedecorată; statuete schematizate, fără detalii anatomice sau decor.

¹ Andreescu 2002, p 66-67.

² Pătroi 2015b, p. 391. Pătroi 2015a.

³ Pătroi 2015b, p. 393, fig. 370 3a-3b.

⁴ Pătroi 2015b, p. 393, fig. 368, 369, 370.

III. Al treilea tip este reprezentat de statuetele convexe și are două variante, în funcție de prezența sau absența la cap a prelungirilor laterale ascuțite⁵.

Piesa supusă studiului nostru se încadrează în cel de-al doilea tip și are analogii cu piesele aparținând culturii Gumelnița, specifică zonei încadrate în spațiul de sud al Munteniei. Asemănările cu piesa noastră sunt izbitoare pentru cele descoperite în siturile de la Căscioarele și Sultana⁶, încadrate de autor în faza Gumelnița A2. Alte piese descoperite la Sultana și Vidra sunt încadrate în faza Gumelnița B1⁷. Similitudini izbitoare au și cele descoperite la Oltenița, Potcoava, Tangâru, Șeinoiu, Vidra, Gumelnița, Măgureni⁸.

O altă categorisire a acestor idoli antropomorfi este făcută de arheologul Eugen Comșa, care împarte aceste figurine în trei grupuri:

- Figurine plate;
- Figurine prismatice;
- Figurine „*en violon*”⁹;

Piesa cercetată de noi se încadrează în statuetele plate, reprezentând un idol feminin, dovedit de „*triunghiul sexual*”. Asemănări izbitoare între idolul supus atenției de noi și cele descoperite în arealul culturii Gumelnița sunt în siturile de la Cunești, Vidra, Jilava¹⁰.

Majoritatea pieselor cercetate aparțin culturii Gumelnița. Dar, sunt piese care aparțin și altor perioade distincte, cum ar fi culturile arheologice Sălcuța și Cernavodă I. Arealul acoperit de aceste descoperiri se întinde la nord până în Ialomița, iar la sud nu trece de râul Marița (Bulgaria)¹¹.

O altă caracteristică care particularizează plastica gumelnițeană este diversitatea materialului în care a fost transpusă. Majoritatea pieselor sunt modelate din lut, fapt obișnuit pentru toate civilizațiile neo-eneolitice. În schimb, figurinele de os reprezintă o trăsătură originală a civilizației gumelnițene și, chiar dacă piese de os se întâlnesc și în alte culturi – Cucuteni – (și purtătorii culturii Sălcuța spunem noi), ele sunt departe de numărul și diversitatea tipologică a

⁵ Andreescu 2002, p. 58.

⁶ Andreescu 2002, Pl. 43.

⁷ Andreescu 2002, Pl. 46, fig. 2, 5, 6.

⁸ Andreescu 2002, Pl. 49.

⁹ Comșa 1995, p. 53-66.

¹⁰ Comșa 1995, fig. 60.

¹¹ Comșa 1995, p. 64.

celor gumelnițene¹². Prelucrarea lor se făcea chiar în locuință, lângă cuptor. Se mai remarcă specializarea unei persoane care se ocupa cu confecționarea acestor figurine. La Hotnița, din întregul complex arheologic (peste 20 locuințe), doar într-una a fost identificat un astfel de „atelier”¹³, putându-se vorbi astfel de teoria „locuințelor atelier”.

Similitudini interesante cu piesa noastră noastră găsim în nordul Bulgariei, cu precădere în centrul și estul zonei amintite mai sus.

Astfel, avem analogii cu purtătorii culturii Karanovo VI, în siturile cercetate la Russe, Kubrat, Varna, Hotnica, Gabarevo, Lovec, Bikovo¹⁴ etc. Ultimele cercetări arheologice din zona amintită au fost făcute la Lîga, de unde a rezultat o piesă antropomorfă, încadrată de cercetătorul I. Merkyte în grupul Krivodol, faza evolutivă Lîga I¹⁵.

Semnificații: pentru acest decor au fost propuse ipotezele tatuajului și veșmintelor, dar și o valoare simbolică în sine, și nu ceva concret, ca vestimentație sau însemne corporale. Câteva statuete aveau podoabe din cupru de genul verigilor, la glezne, brâu și gât dar și posibili cercei. În legătură cu semnificația generală a statuetelor de os au fost avansate diverse ipoteze. Astfel, statuetele plate au fost interpretate ca figurând copii, fiind purtate de fete în legătură cu un cult al fertilității¹⁶. Alt autor le asimilează unor divinități ale morții și regenerării¹⁷.

Concluzii: necunoscându-se locul descoperirii, este greu de precizat căruia grup cultural aparține idolul supus studiului nostru, dimensiunile sale făcându-ne să credem că scopul producerii sale este unul intim, ușor de purtat și păstrat. Numărul mare de piese gumelnițene ne face să credem că, cel mai probabil, piesa aparține culturii Gumelnița, contemporană culturii Cucuteni din Moldova, culturii Karanovo VI și grupului Krivodol din Bulgaria de Nord. Din cauza necunoașterii contextului descoperirii, nu este exclus să aparțină culturii Sălcuța din Oltenia. Ca datare, o putem încadra în faza B a purtătorilor civilizației gumelnițene, chiar B1 (cu rezervele de mai sus, între anii 3900 – 3500/3400 a Chr.).

¹² Andreescu 2001.

¹³ Comșa 1995, p. 65.

¹⁴ Comșa 1979, p. 74, fig. 6.

¹⁵ Pătroi 2015b, p. 396, fig. 374. Pătroi 2015a.

¹⁶ Comșa 1995, p. 53-66.

¹⁷ Gimbutas 1997, p.48-50.

Referitor la arealul din care au rezultat aceste descoperiri (**Pl. II**), similare cu piesa noastră, constatăm că atât pe teritoriul României, cât și în Bulgaria, se poate vorbi de un fenomen cultural identic, atât ca mod de producere cât și ca formă și decor.

În general, putem afirma că plastica de os reprezintă o creație originală a civilizației gumelnițene, care fie transpune în acest material teme cultice deja existente (specific plasticii de lut), fie reprezintă teme noi, apărute la un anumit nivel de dezvoltare a civilizației gumelnițene. Influențele acestei plastici asupra celor din arealul culturilor arheologice Sălcuța și Cernavodă sunt evidente, fapt dovedit de cronologie, dar și de numărul mare de piese descoperite în arealul gumelnițean.

BIBLIOGRAFIE

Andreescu 2001 – Andreescu Radian-Romus, *Plastica antropomorfă și zoomorfă gumelnițeană*.

[<http://www.cimec.ro/arheologie/gumelnita/5plastica/plastica.htm>, accesat la 20.02.2020].

Andreescu 2002 – Andreescu Radian-Romus, *Plastica antropomorfă gumelnițeană (Analiză primară)*, București, 2002.

Comșa 1979 – Comșa Eugen, *Les figurines en os appartenent a la phase moyenne de la culture Gumelnița în Dacia XXIII*, p. 69-77, București, 1979.

Comșa 1995 – Comșa Eugen, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică pe teritoriul României*, București, 1995.

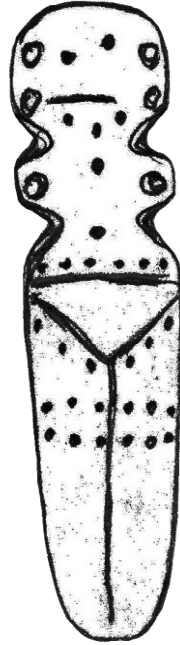
Gimbutas 1997 – Gimbutas Maria, *Civilizația Marii zeite și sosirea cavalerilor războinici*, București, 1997.

Pătroi 2015a – Pătroi Cătălin Nicolae, *Studiu comparativ privind variantele de decor surprinse pe figurinele antropomorfe de os din cultura eneolitică Sălcuța în raport cu mediul cultural Gumelnița-faza evolutivă B1 din Muntenia*, în *LITUA Studii și cercetări XVII*, p. 15-38, Tg. Jiu, 2015.

Pătroi 2015b – Pătroi Cătălin Nicolae, *Cultura Sălcuța în Oltenia*, Craiova, 2015.

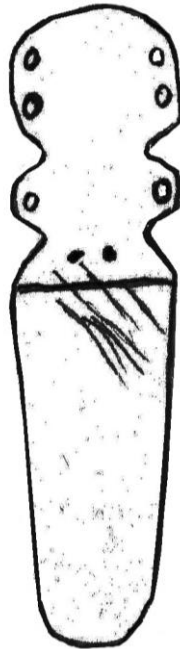
1

2

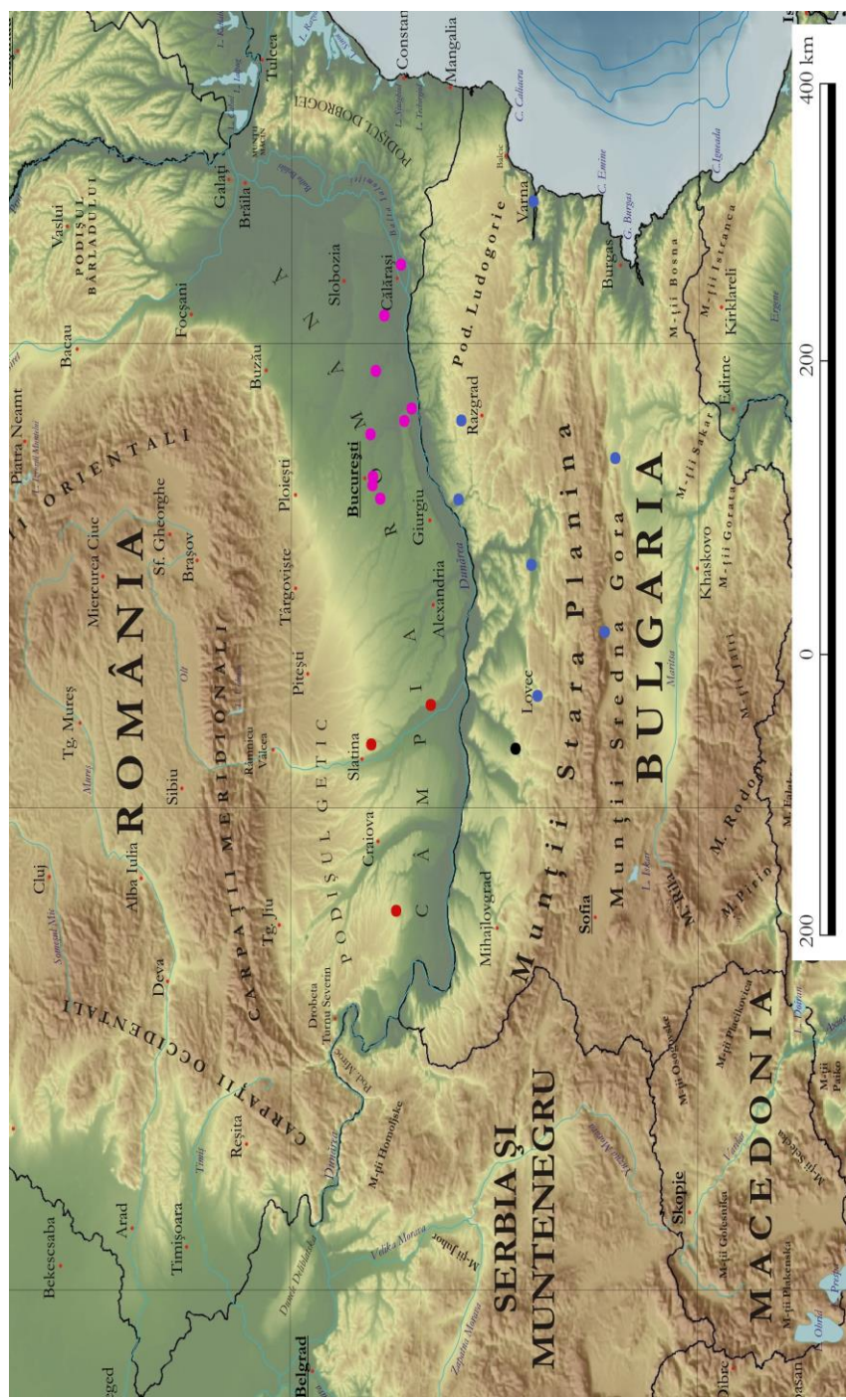

3

4

Pl. I

Pl. II – Harta descoperirilor similare din arealul Sălcuța (●), Krivodol (●), Gumelnița (●), Karanovo VI (●).